

Motion till riksdagen

1989/90:Ub86

av Stina Eliasson (c)

med anledning av prop. 1989/90:90 om forskning

Medel för forskning och forskarutbildning ställs till förfogande av regering och riksdag via de fakultetsanslag som redovisas i forskningspropositionen. Detta är ett uttryck för samhällets önskan att forskning och forskarutbildning bör ses som gemensamma, offentliga angelägenheter. Men den offentliga finansieringen av forskning är också ett uttryck för allas behov av att forskningen och forskarutbildningen skall äga rum utan att komma i beroendeförhållanden till instanser vars intressen primärt *inte* är knutna till forskningen som sådan. Högskolelagen ger också ett gott stöd för den fria forskningen. Ned till institutionsnivå ges forskningen och forskarutbildningen en avsevärd frihet genom principen om den enskilda forskarens *frihet att välja forskningsobjekt och forskningsmetod* (högskolelagen 14 §).

I länder med en mindre tillfredsställande utveckling av demokratiska styrelseformer och i ännu högre grad i länder utan sådana, är normalt forskningen styrd på ett sätt som gör dess resultat otillförlitliga. I extrema fall (diktaturer) åläggs ofta "forskningen" att legitimera ledarnas åtgärder, och har ofta inte ens kunnat kallas för forskning i någon rimlig mening av begreppet.

I verkligheten bedrivs i Sverige endast en mindre del av den vetenskapliga forskningen med hjälp av Utbildningsdepartementets fakultetsanslag. Den dominerande delen utgörs av sektorsforskning, finansierad av myndigheter, verk, industri m.m. Forskningen bedrivs alltså på uppdrag av instanser som önskar tillgodogöra sig forskningens resultat. För att detta skall bli möjligt anger dessa instanser vilka objekt forskningsprojekten skall handla om. De är "beställda".

Detta är i och för sig inte något "fel". Om myndigheter och näringsliv behöver hjälp med att genomföra och utveckla det som man önskar är det naturligt att man anlitar vetenskapligt skolade experter – ja, det är naturligtvis bättre att anlita dessa än att anlita dem som har mindre kunskaper. Men om – som nu är fallet – en *dominerande* del av forskningen är beställd av instanser vars resurser tas från källor vid sidan av departementets reguljära forskningsanslag (fakultetsanslagen) så uppstår en mängd faror. I här några exempel:

a) Den *beställda* forskningen har oftast en *tillämpad* karaktär, dvs. den är från början riktad åt att besvara frågor som beställaren angivit – i motsats till *grundforskningen*, som genomförs utan att ha en direktkoppling till en

finansiärs omedelbara önskemål. Grundforskningen är den enda som genom historiens förlopp kunnat "syresätta" den tillämpade forskningen. Är grundforskningens resurser – som nu – avsevärt mindre än resurserna för tillämpningen så upphör förr eller senare denna idé- och syretillförsel. Det finns så att säga inte längre något att tillämpa! Detta gäller såväl den forskning som beställs av näringslivet som den som beställs av myndigheter.

b) De enskilda forskarstuderande och forskarna upptäcker snart var chansen att få sin forskning finansierad är störst. Följaktligen styrs forskningsprojekten mot sådana uppgifter som har dessa större möjligheter att bli "beställda", finansierade, sådant som är politiskt eller kommersiellt "gångbart". Därmed upphör mer eller mindre högskolelagens garanti för forskarens fria val av objekt och metod!

c) De anställdas arbetstid vid vetenskapliga institutioner upptas mer och mer av att administrera denna externfinansiering. Detta är en kvalificerad uppgift och innebär att professorerna och andra högt kompetenta personer får mindre tid för forskning! Forskningsprojekt styrs på detta sätt ut från de mest kompetentas arbetstid till de mindre kompetentas. Det blir i allt högre grad inte forskarna (dvs. de som kvalificerat sig till forskarbefattningar), utan de forskarstuderande (som ännu inte har kvalifikationer för sådana tjänster) som forskar!

d) De externa instanser som idag är de viktigaste finansiärerna av forskning bjuds från institutionernas sida på en mängd faciliteter därutöver: lokaler, post, telefon, vaktmästeri – ja hela den infrastruktur utan vilken forskningen praktiskt inte skulle kunna realiseras. Den externfinansierade forskningen kostar mycket mer än vad som täcks av "beställningsarvodena" som normalt går till att livnära dem som forskar.

Den enda rimliga konsekvensen av dessa problem är att fakultetsanslagen, som bl.a. skall finansiera ovannämnda kostnader (personal, faciliteter av olika slag, de s.k. kringkostnaderna), ökas så att de externa bidragens administration skall kunna skötas. Därmed ökar den tillgängliga forskningstiden för den mest kvalificerade personalen, och därmed ökas möjligheten för den grundforskning utan vilken förr eller senare inget av intresse kan "beställas".

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade fakultetsanslag så att grundforskningens möjligheter ökas.

Stockholm den 20 mars 1990

Stina Eliasson (c)